

Kritik mot Region Kalmar län för att patienter som vid vaccinations- tillfället tackat nej till ett vaccin mot covid-19 debiterats en avgift för uteblivet besök

Beslutet i korthet: Om en patient vid en inbokad vaccination mot covid-19 har tackat nej till det vaccin som erbjudits har Region Kalmar län tagit ut en avgift för uteblivet besök enligt 17 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen.

ChefsJO konstaterar att den patient som framfört klagomål inte har uteblivit från ett vårdbesök utan infunnit sig den avtalade tiden men tackat nej till det erbjudna vaccinet. Den situationen kan enligt chefsJO inte anses innefattas i det i lagtexten valda uttrycket "uteblir från avtalade besök", som närmast för tanken till att patienten över huvud taget inte har inställt sig. Patienten har dessutom inte fått information i förväg om vilket vaccin som kommer att erbjudas, och det finns olika vacciner med delvis olika skydd och risker. Mot den bakgrunden kan det inte heller anses förenligt med de grundläggande kraven inom hälso- och sjukvården på frivillighet, information och delaktighet att en patient som i en sådan situation tackar nej till ett visst vaccin drabbas av en avgift.

ChefsJO är därför kritisk mot att regionen har debiterat en avgift för de patienter som infunnit sig en avtalad tid men tackat nej till det vaccin som då erbjudits.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 22 april 2021 framförde AA klagomål mot Region Kalmar län och anförde bl.a. följande:

Han och hans fru skulle vaccinera sig mot covid-19 i Kalmar den 19 april 2021. De fick besked om vilket vaccin de skulle få först när de satt i stolen för att ta sprutan. De valde då att tacka nej till vaccinet och gick därifrån. För detta har regionen fakturerat dem 400 kronor. Om de hade vetat om i förväg vilket vaccin som skulle erbjudas skulle de inte ens ha gått in i vaccinationsbyggnaden.

Utredning

Anmälan remitterades till regionstyrelsen i Region Kalmar län. Av yttrandet skulle särskilt framgå följande:

1. En beskrivning av regionens ställningstagande att den som inte vill ta det vaccin som erbjuds får betala en avgift för uteblivet vårdbesök. Av redogörelsen ska bl.a. det rättsliga stödet för ställningstagandet framgå och den närmare innebörden av det.
2. En redogörelse för hur regionen har resonerat i fråga om vilken information patienterna ska få tillgång till om vilket vaccin som kommer att erbjudas.

I sitt remissvar anförde regionstyrelsen bl.a. följande (bilagorna har utelämnats):

1. Beskrivning av regionens ställningstagande avseende betalning av avgift för uteblivet vårdbesök vid nekande av vaccin mot covid-19

I enlighet med 17 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) får regionen ta ut vårdavgifter och avgifter med anledning av att patienter uteblir från avtalade besök enligt de grunder som regionen bestämmer. För Region Kalmar län är det regionfullmäktige (tidigare landstingsfullmäktige) som beslutar om avgifter. Nuvarande avgift för uteblivet besök beslutades vid landstingsfullmäktige i november 2014 och har gällt sedan dess.¹

Sedan fullmäktiges beslut 2014 tar regionen ut 200 kr (motsvarande patientavgiften) vid uteblivet besök. Avgiften tas ut även om vården annars hade varit avgiftsfri. Vid vissa specificerade fall ska inte avgift för uteblivet besök tas ut och vid andra fall kan avgift för uteblivet besök tas bort.

Att inte ta emot det vaccin som erbjuds från vissa tillverkare är inte ett sådant särskilt fall som regionen bedömer ska undantas från avgift för uteblivet besök. Regionen bedömer att avgiften om 200 kr per uteblivet besök vid nekande av vaccination mot covid-19 således är helt i enlighet med, och därmed även en verkställighet av, det av fullmäktige fattade beslutet om avgifter.

Regionens beslutade avgifter finns tillgängliga för allmänheten på 1177 för Kalmar län.² Information om att patienten debiteras 200 kr för uteblivet besök har också tydligt kommunicerats både inför vaccinationen och även genom 1177 för Kalmar län.³

2. Redogörelse för regionens resonemang i fråga om vilken information patienterna ska få tillgång till angående vilket vaccin som kommer att erbjudas

Tillgången till vaccin mot covid-19 har varit begränsad. Med anledning av bland annat den begränsade tillgången och olika rekommendationer vad gäller

---

¹ Se bilaga 1. Landstinget i Kalmar län. 2014. Förslag till beslut om landstingsplan 2015–2017 med tillhörande protokollsutdrag från landstingsfullmäktiges sammanträde den 27–28 november 2014.

² 1177 Vårdguiden. Region Kalmar län. 2021. Patientavgifter i Kalmar län. <https://www.1177.se/Kalmar-lan/sa-fungerar-varden/kostnader-och-ersattningar/patientavgifter-i-kalmar-lan/> (Hämtad 2021-06-30).

³ 1177 Vårdguiden. Region Kalmar län 2021. Boka vaccination mot covid-19 i Kalmar län. <https://www.1177.se/Kalmar-lan/sjukdomar--besvar/lungor-och-luftvagar/inflammation-och-infektion-ilungor-och-luftror/om-covid-19--coronavirus/om-vaccin-mot-covid-19/boka-vaccination-mot-covid-19-i-kalmar-lan/#section-129949> (Hämtad 2021-06-30). Under rubriken ”Kostnad” står följande information: *Besöket är avgiftsfritt. Men vid uteblivet besök eller om man ångrar sig på plats debiteras besöket med 200 kr.*

användning för olika vaccin har det inte funnits möjlighet för patienter inom regionen att välja vaccintillverkare. Regionen har utgått från Folkhälsomyndighetens rekommendation och information avseende hur vaccination mot covid-19 ska ske. Resonemanget bygger på att alla de sorters vaccin som rekommenderas är godkända mot covid-19 och skyddar effektivt mot svår sjukdom och död. I likhet med annan vaccinering, som till exempel mot pneumokocker, görs en medicinsk bedömning och invånaren erbjuds det vaccin som denne bedöms behöva och som tillgången tillåter.

Regionens agerande har även varit i linje med den juridiska bedömning som gjorts av Sveriges Kommuner och Regioner (”SKR”) i deras ”PM – Möjligheten att välja vaccin, behandlingsalternativ och information”.⁴ I enlighet med SKR:s skrift, som kommunicerats ut till samtliga regioner, förutsätter valet av behandlingsalternativ som finns i patientlagen (2014:821) att det i den aktuella behandlingssituationen finns flera behandlingsalternativ att välja mellan. Med grund i att tillgången på vaccin mot covid-19 har varit begränsad och att de olika vaccinererna också har olika rekommendationer vad gäller användning har patienten inte, redan vid bokningstillfället, kunnat välja vilket vaccin denne ska få. SKR sammanfattar sin bedömning enligt följande:

Regionerna ska informera den enskilde om från vilken tillverkare vaccinet kommer. Informationen kan ges vid olika tillfällen innan vaccinationen genomförs. Så länge tillgången till vaccin är så pass begränsad att vacciner fördelas och används enligt prioritering och rekommendation så finns ingen möjlighet för den enskilde att välja vaccin vid boknings- eller vaccinationssituationen.⁵

Det är i enlighet med ovanstående som regionen har agerat vad gäller patientens möjlighet att välja vilket vaccin mot covid-19 som denne får. Information om möjligheten att välja vaccin har bland annat kommunicerats genom 1177 för Kalmar län. På 1177 framgår bland annat följande:

Kan jag välja vaccin?

Nej, du kan inte välja vaccin. Här är sådant som påverkar vilket vaccin du får:

- Hur många doser regionerna får av de olika vaccinen.
- När vaccinen kommer till regionen.
- Din ålder, alla vaccin ges inte till personer i alla åldrar. Bara ett vaccin är godkänt för personer under 18 år.
- Om du är allergisk mot något ämne som finns i ett särskilt vaccin.
- Om du får behandling med dialys eller har genomgått en organtransplantation eller benmärgstransplantation.

Du kommer förmodligen inte kunna välja vilket vaccin du får senare heller, om du skulle välja att tacka nej till det vaccin som du erbjuds nu.⁶

---

⁴ Se bilaga 2, Sveriges Kommuner och Regioner. *PM – Möjligheten att välja vaccin, behandlingsalternativ och information*. 2021-04-15.

⁵ Se bilaga 2, Sveriges Kommuner och Regioner. *PM – Möjligheten att välja vaccin, behandlingsalternativ och information*. 2021-04-15 s. 2.

⁶ 1177 Vårdguiden. Region Kalmar län. 2021. <https://www.1177.se/Kalmar-lan/sjukdomar--besvar/lungor-och-luftvagar/inflammation-och-infektion-ilungor-och-luftror/om-covid-19--coronavirus/om-vaccin-mot-covid-19/vaccination-mot-covid-19/> (Hämtad 2021-06-30).

Information motsvarande ovanstående har även kommunicerats till de invånare som vänt sig till 1177, växeln, sjukhusen, hälsocentraler eller till vaccinationscentralerna med frågor:

Vilket vaccin kommer jag att få?

Tillgången till samtliga vaccin är begränsad. Vi kan därför inte i dag svara på vilket vaccin du får. Den informationen får du i samband med att du kommer till din vaccination.

Kan jag själv välja vilket vaccin jag får?

Det finns en begränsad tillgång på olika vacciner och därför finns det ingen möjlighet för dig att välja vilket vaccin du får. Din ålder, vissa allergier och sjukdomar kan också påverka vilken typ av vaccin du får. Alla vacciner är godkända av Läkemedelsverket och den europeiska läkemedelsmyndigheten EMA och ger ett bra skydd när du har fått samtliga doser.⁷

AA kommenterade remissvaret.

Rättsliga utgångspunkter

Med hälso- och sjukvård avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL, bl.a. åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador (2 kap. 1 §). Vaccinering omfattas alltså av begreppet hälso- och sjukvård i HSL (se t.ex. prop. 1981/82:97 s. 111).

Av patientlagen (2014:821) följer att patienten ska få information om bl.a. de metoder som finns för undersökning, vård och behandling samt om möjligheten att välja behandlingsalternativ (3 kap. 1 § 2 och 2 § 1). Patientens självbestämmande och integritet ska respekteras (4 kap. 1 §). Hälso- och sjukvården ska så långt det är möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten (5 kap. 1 §).

Av 17 kap. 1 § HSL framgår bl.a. att vårdavgifter och avgifter med anledning av att patienter uteblir från avtalade besök får tas ut enligt grunder som regionen eller kommunen bestämmer.

Sedan den 2 februari 2020 är covid-19 definierad som en allmänfarlig och samhällsfarlig sjukdom (se bilagorna 1 och 2 till smittskyddslagen [2004:168], se även den tidigare gällande förordningen [2020:20] om att bestämmelserna i smittskyddslagen om allmänfarliga och samhällsfarliga sjukdomar ska tillämpas på infektion med 2019-nCoV).

Den 8 december 2020 tecknade staten och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) en överenskommelse om mål, ansvar, roller och finansiering vid genomförande av vaccinering mot covid-19 (se Protokoll vid regeringssammanträde den 8 december 2020, dnr S2020/09215). Samma dag gick SKR ut med en

---

⁷ Se bilaga 3, Region Kalmar län. 2021. *Frågor och svar om vaccination och provtagning.*

rekommendation till regionerna om kostnadsfrihet vid vaccinering mot covid-19 (se SKR, Meddelande från styrelsen nr 15/2020, dnr 20/01597).

Bedömning

Av utredningen framgår att Region Kalmar län har tagit ut en avgift för uteblivet besök om en patient i samband med vaccination mot covid-19 har valt att tacka nej till det erbjudna vaccinet. Själva vaccinationen är kostnadsfri. Vidare har det framkommit att vaccinatörerna i regionen normalt inte har talat om vilket av de godkända vaccinerna mot covid-19 som erbjuds förrän vid vaccinationstillfället.

Som framgått av den rättsliga regleringen har regionerna i 17 kap. 1 § HSL bemyndigats att besluta om patienternas avgifter för den öppna vården och dessutom avgifter med anledning av att patienter uteblir från avtalade besök. Detta gäller om inte något annat är särskilt föreskrivet. Regionernas möjligheter att fritt få bestämma om avgifter är således beskurna i flera avseenden (se t.ex. 7 kap. smittskyddslagen och lagen [1993:332] om avgiftsfria sjukvårdsförmåner m.m. för vissa hiv-smittade). Ersättning för kostnader med anledning av ett uteblivet besök är inte att anse som en vårdavgift utan rätten för en region eller en kommun att ta ut en sådan avgift följer av den särskilda skrivningen i 17 kap. 1 § HSL (se prop. 2009/10:88 s. 21 f.).

Några närmare anvisningar för hur begreppet uteblivet besök ska tolkas finns inte i förarbetena till hälso- och sjukvårdslagen (se bl.a. prop. 2016/17:43 s. 116 ff. och 148, prop. 2009/10:88 s. 21 f., prop. 1994/95:88 s. 22 f. och 36 samt prop. 1981/82:97 s. 133 f.).

I det aktuella fallet har patienten inte uteblivit från ett vårdbesök utan infunnit sig den avtalade tiden men tackat nej till det erbjudna vaccinet. Jag inser att det är bekymmersamt för regionen när patienter som har bokat tid väljer att inte genomföra vaccinationen, särskilt om tillgången på vaccin är begränsad. Den aktuella situationen kan dock enligt min mening inte anses innefattas i uttrycket ”uteblir från avtalade besök”. Det i lagtexten valda uttrycket för närmast tanken till den situationen att patienten över huvud taget inte har inställt sig.

Till detta kommer att patienterna inte i förväg har fått information om vilket vaccin som kommer att erbjudas och olika vacciner har delvis olika skydd och risker. Mot den bakgrunden kan det inte heller anses förenligt med de grundläggande kraven inom hälso- och sjukvården på frivillighet, information och delaktighet att patienter som i en sådan situation tackar nej till ett visst vaccin drabbas av en avgift.

Jag är därför kritisk mot att regionen har debiterat en avgift för de patienter som infunnit sig en avtalad tid men tackat nej till det vaccin som erbjöds vid tillfället.

När det gäller frågan om information har jag förståelse för att det inte redan vid bokningstillfället har gått att ge besked om vilket vaccin som skulle komma att finnas tillgängligt för patienten.

Vad som i övrigt har kommit fram i ärendet ger inte anledning till några uttalanden från min sida.

Ärendet avslutas.